

Konference

Forskerkonference i Nordvestamerika

Af Iben M. Thomsen¹⁾, Claus Jerram Christensen²⁾ & Marianne Lyhne¹⁾

1) Skov & Landskab, KU-LIFE 2) Dansk Juletræsdyrkerforening

Hvert andet år – typisk i efteråret – mødes forskere og rådgivere inden for juletræsbranchen til en konference, hvor man udveksler forskningsresultater og dyrkningspraksis i de forskellige lande. Hvert andet år holdes konferencen i Europa, og hvert andet år på det nordamerikanske kontinent. Sidst var konferencen i Danmark (se Nåledrys nr. 62), og denne gang blev konferencen afholdt i Nordvestamerika, hvor staterne Oregon og Washington var fælles om værtskabet. Artiklen beskriver udvalgte indtryk fra turen.

Den internationale juletræskonference er en blanding af foredrag, ekskursioner og kollegialt samvær. De fleste af deltagerne kender hinanden fra tidligere år, men der er også altid nye forskere og lokale dyrkere, som kan give anledning til at skabe nye kontakter og lære andre ting. For de europæiske deltagere er det altid en særlig oplevelse at besøge nordamerikanske pyn-tegrøntdyrkere (både juletræer og klippegrønt), planteskoler og andre aktører på et marked, som adskiller sig så markant fra vores. Desuden er det også spændende at se forsøgsarealer og høre om de udfordringer, som vores forskerkolleger står overfor.

Nordmannsgran anvendes i stigende grad

Nordmannsgran har fundet større og større anvendelse i det nordvestamerikanske. Især på steder, hvor det er vanskeligt at dyrke nobilis på grund af *Phytophthora* arter, se nedenfor. Nordmannsgran får den samme "tætte barbering" som nobilis og de andre arter – altså med anvendelse af en udpræget grad af top og sidearbejde.

Proveniensen og afkomsforsøg, der også inkluderer danske frøkluder og enkelttræafkom viser, at det i væsentlig grad er de

Foto 1 Nordmannsgran i pletter efter to "vækstsæsoner".

meget hurtigvoksende typer, der værdsættes. På det amerikanske marked, hvor træerne traditionelt tages ind allerede sidst i november, er der også stor fokus på nålefasthed efter høst. Her viser forsøg helt tilsvarende de erfaringer, vi har, at der er store forskelle i nålefastheden, og dermed også plads til nødvendige forbedringer.

Dyrkningspraksis

En meget effektiv masseproduktion af småplanter så vi på Holiday Tree Farms Nursery, hvor man kunne indskyde en ekstra vækstsæson ved hjælp af kuldebehandling. Et år gamle træer i plugs blev taget ind i hus i februar for at give dem et tidligt forår. De blev behandlet med lang-

dags belysning og gødet. Efter tilvækst gennem foråret blev de stoppet med en kort kuldebehandling midt på sommeren og derefter sat udendørs til deres "anden" vækstsæson det år. Denne var ved at rinde ud, da vi så dem i september (foto 1).

Fordelen ved disse tiltag er, at træerne hurtigere får mange forgreninger og nåle, som bringer biomasseproduktionen op. Den kortere produktionstid er også meget betydningsfuld i et område, hvor skovbrande uforudset kan øge efterspørgslen på småtræer. Metoden virkede på flere vigtige skovnåletræer, men i nordmannsgran var den ikke for alvor indarbejdet endnu. Især synes der i denne art at være et problem med gødningsoptagelsen un-

Foto 2 Stor individuel forskel i den intensive nordmannsgran potteproduktion blev tilskrevet svidninger på grund af gødninger.

der den tidlige drivning. Stor individuel variation mellem træerne (foto 2), mente de, kunne skyldes svidning af rodsystemet.

Spirende miljøbevidsthed

På mange nordamerikanske juletræsarealer er der en meget høj grad af renholdelse,

hvilket afspejler en tradition for nultolerance overfor ukrudt og bar-jord-strategi (foto 3). Men også, at dyrkerne har adgang til en lang række effektive herbicider, som for længst er forbudt i Danmark. Imidlertid synes der at være en spirende bekymring for de problemer med erosion og udvaskning, som er en følge mange

steder. Dækafgrøder og ukrudtsbekæmpelse, hvor man holdt plantedækket lavt og undertrykt i stedet for helt udryddet, var nogle af de alternative metoder, som er blevet afprøvet af forskere og dyrkere i fællesskab.

Også på insektområdet var der tiltag i retning af behovsbestemt sprøjtning og endda på enkelttræ niveau med manuelle sprøjter. Bekæmpelse af skadevoldere har dog stadig et helt andet omfang, end vi er vant til. Dette skyldes dog også, at de har en hel del svampesygdomme og insekter, som ikke optræder i Danmark eller i hvert fald ikke på nordmannsgran.

Lav mekaniseringsgrad

En stor del af den amerikanske juletræsindustri er karakteriseret af en lav mekaniseringsgrad og omfattende mængder lønarbejde. Dette gælder især deres formklipping ('shearing'), som næsten altid udføres med machete af dygtige mexicanske arbejdere. En af ekskursionerne gik dog til en farm, som kunne bryste sig af mange og store maskiner, som især blev brugt til kulturarbejdet, f.eks. stødrydning, grubning og plantning. Med danske øjne var det måske en rigeligt tung og brændstofforbrugende maskinpark, men imponerende så de ud (foto 4).

Foto 3 Ukrudtsbekæmpelsen er mange steder ekstrem effektiv, og der bruges effektive jordmidler af Velpar typen i høje doseringer – erosionsrender ses derfor mange steder.

Til anden pleje var der kun få maskiner, hvilket skyldes, at der bliver brugt helikoptere til f.eks. sprøjtning mod ukrudt og gødsugning. Træerne skoves på denne farm i stykkerne, som er uden spor, samles med en strop og flyves hjem på læssepladsen.

Jim Heather, ejeren på Silver Mountain, var blandt de mere innovative juletræsproducenter, og han havde sat hele processen med rystning, snøring og pallettering i system (se foto 5-9). Træerne rystes inden snøring for at få døde og løse nåle fra træets indre samt uønskede smådyr til at falde af. Rystningen foretages dels af hensyn til eksportmarkederne, dels fordi amerikanerne selv er bekymrede for den "messiness" træerne kan forårsage, hvis der falder kryb eller nåle af træerne inde i stuen. At den medarbejder, som holder træerne under rystningen også bliver rystet syntes ikke at give anledning til nogen bekymring, hverken hos arbejdsgiveren eller hans ansatte. En tilsvarende anordning ville næppe vække begejstring hos de danske arbejdsmiljømyndigheder, også set i forhold til det ekstra antal tunge løft af store træer, som den arbejdsgang gav anledning til. Hos andre producenter med samme aggregat sker der aflastning i form af et stativ, som støtter træet, mens det rystes.

Vi så også træer blive snøret og pakket i paller, her var der også en ganske høj mekaniseringsgrad efter amerikanske forhold. F.eks. blev træerne hevet igennem tragten af en gribeklo, efter der var boret et hul i bunden af stammen, svarende til en åbenbart populær og udbredt model af

Foto 4 Maskiner er generelt væsentligt kraftigere og tungere i USA, og i modsætning til Danmark har hvert redskab ofte sin egen motor (ingen kraftoverførsel fra traktor/hovedmaskine) – dette forklarer amerikanerne selv ved, at motorer og brændstof er så billigt. Foto Claus Jerram Christensen.

juletræsford. Sikkerhedsmæssigt var det mindre heldigt, at aktiveringen af snøremaskinen skete af den, der satte træet i tragten, og han kan ikke se den, der trækker snøren. Der er også stadig et tunget løft op til tragten som er placeret højere end på danske netmaskiner. Desuden er træerne meget tættere end dansk formklippede træer og dermed også betydeligt tungere. Pallepakning foregik på et stationært anlæg og krævede to mand, som kravlede rundt oven på maskinen, det så ikke helt betryggende ud, selvom de var iført sele og line.

Som dansk juletræsdyrker kan man måske synes, at vores høje lønomkostninger, skrappe miljøkrav og lovgivne begræns-

ninger belaster indtjeningen og konkurrenceevnen, men over tid har det givet incitamentet til at slippe af med de fysisk mest belastende og farlige arbejdsopgaver. Denne udvikling understøttes af regler og vejledning fra myndigheder, fagforeninger og brancheorganisationer, og ordnede forhold kan blive en fordel i forbindelse med certificering og andre krav fra forbrugerne om bæredygtig produktion på alle fronter.

Stærke forskningsmiljøer

Et af højdepunkterne på turen, hvis man interesserer sig for skadevoldere og smukke, holdbare nåle, var rundvisningen på WSU forsøgsstationen i Puyallup.

Effektiv beskyttelse af dit juletræ mod fugleskader

Med den nye og gennearbejdede fuglepind med forstærket klemme, er det muligt simpelt, effektivt og prisrigtigt at beskytte dit trætopskud mod fugleskader.

Specielt yngre juletræskulturer, som ikke ligger i nærheden af skovområder, er meget udsatte da fuglenes landingsmuligheder er begrænsede. Fuglene vælger da de højeste skud som landingsplads med katastrofale følger for juletræsdyrkeren.

Endvidere er det muligt at montere en sølvglinsende mølle på toppen af fuglepinden, og dennes rotation og glimten er en yderligere stressfaktor for fuglene, så disse fortrækker andet steds.

Fuglepindene kan monteres før udspring (slutningen af maj), og igen indsamles ved mærkningen i august.

**Bestil nu
87 281 281**

357,- kr
Ex. moms ab lager

Sølvglinsende topmølle med 500 Stk. pr. Karton

1250,- kr
Ex. moms ab lager

Karton med 1.000 Stk. Incl. 250 T-stykker (Landingspladser)

Skovudstyr

- Kvalitet og know-how gør forskellen

www.skovudstyr.dk - 87 281 281

Forst Flowmatic 500 Skovgødningspreder

SPECIFIKATIONER:

Tankindhold 500 kg / 1000 kg
 Kastebredde op til 20 m, justerbar
 Kastehøjde fra 2 - 3,5 m
 Kraftbehov 35 hk
 PTO 540
 Gødningsmængde op til 2400 kg pr. time
 Tud justerbar
 Læsehøjde 1,24 m
 Totalhøjde 1,80 m
 Længde 1,60 m
 Bredde 1,35 m
 Vægt 370 kg

EKSTRAUDSTYR:

75° tud (standard) - 90° tud
 Fjernbetjening - Højtryksfilter
 Forhøjning for ekstra gødning.

Velegnet til juletræ- og pyntegrønts kulturer, maskinen er en luftgødningspreder, hvis blæser trækkes af traktorens kraftudtag. Gødningstilførslen og tudens svingninger trækkes af en oliemotor via traktorens olieudtag.
 Maskinen er liftophængt og derfor meget smidig til gødning i skoven.

Bovlundbjergvej 20 • DK-6535 Branderup J • Tlf. +45 7483 5233
 Fax +45 7483 5395 • bovlund@bovlund.dk • www.bovlund.dk

BOVLUND

Her viste Gary Chastagner rundt i sine mange forsøg, som på imponerende vis illustrerede de forskellige problemer, som han forsker i. Først fik vi fremvist den bygning, hvor de tester nålefasthed efter det koncept, som Gary og Ulrik Bräuner Nielsen har udviklet sammen. Små kviste klippes af træerne og opbevares i bakker under ensartede forhold. Efter et stykke tid kan man stryge med hånden hen over kvistene, og nåletaberne afslører sig selv (foto 10).

Herefter gik vi rundt på de store uden-dørs forsøgsarealer, som fik de danske juletræsforskere til at sukke misundeligt – tænk at have det hele lige uden for døren! Først så vi et stort proveniensforsøg med røde nåle (CSNN). Vi havde tidli-

gere set nøjagtigt de samme provenienser på et højtliggende areal, hvor der ikke var nogen symptomer. I lavlandet var mange af træerne hårdt angrebet, og Gary havde udført forsøg med fungicidbekæmpelse, som er del af det fælles internationale PAF projekt om røde nåle og svampeangreb (se artikel side 30 samt Nåledrys nr. 67). Vi fik lejlighed til at diskutere den europæiske opfattelse af svampeangreb som årsag til CSNN, kontra den fysiologiske forklaring, som amerikanerne stadig hælder til (foto 11).

En anden meget betydende skadevolder på juletræer i USA er *Phytophthora*, en slægt af plantepatogener med mange forskellige arter. Flere af de amerikanske *Abies* arter er stærkt modtagelige overfor

'*Phytophthora* root rot', med grandis som en undtagelse. En af grundene til, at de amerikanske dyrkere gerne vil forsøge sig med nordmannsgran, trods vanskeligheder med formklipping, er, at denne art er nærmest resistent overfor de *Phytophthora* arter, som optræder i USA. Det samme gælder 'Turkish fir' (*A. bornemuelleriana*). Forskellen i modtagelighed blev illustreret med stor tydelighed i et forsøg, hvor juletræer var plantet i grupper med en af hver slags og udsat for massiv smitte ved at oversvømme arealet med *Phytophthora* inficeret vand (denne slægt spredes med zoosporer, som svømmer i vand). De resistente arter stod smukt grønne ved siden af de døde, røde træer (foto 12). Selvom *Phytophthora* ikke er en skadevolder, som fylder meget i de danske juletræedyrkeres bevidsthed, er det dog værd at notere sig, at den har givet problemer en del steder i Norge, og at planteskoler bør være meget opmærksomme på fænomenet. Dette skyldes dels, at vanding med inficeret overfladevand er en vigtig smittekilde, og dels at spredning til nye arealer næsten udelukkende sker med smittede planter.

En af de meget store udfordringer for pyntegrøntsdyrkere i Oregon og Californien er f.eks. den ret nye art *Ph. ramorum*, som er årsag til 'Sudden Oak Death'. Flere af de anvendte nåletræer, f.eks. douglasgran, kan være bærere af smitte, selvom de ikke selv er ret modtagelige. Da *Ph. ramorum* er på listen over karantæneskadegørere i både Nordamerika og Europa, er der meget strikse krav til, at alt forhandlet plantemateriale skal være fri for sygdommen. I fremtiden skal dyrkere af juletræer på den amerikanske vestkyst måske enten betale for dyre tests af deres

Foto 5-9 Rystning, snøring (den almindeligste metode i USA – billigst og største kompression på de tætte træer), sammenbæring/

arealer og planter, så de kan erklæres fri for *Ph. ramorum*, eller erkende, at de kun kan sælge træer indenfor de områder, hvor sygdommen allerede findes. Samt at de skal fraråde køberne at bruge træet til af-dækning af jorden omkring rhododendron og andre stærkt modtagelige værtplanter – ikke ligefrem gavnligt for et produkt, som bl.a. markedsføres på sin grønne profil.

Den resterende del af rundturen bød bl.a. på et forsøg med podning, hvor det blev testet om forskellige typer tape betød noget for succesraten, samt flere arealer med syge træer og forskellige skadevoldere.

Markedsføringstendenser

På det markedsføringsmæssige område mødte de nordvestamerikanske dyrkere flere handelshindringer til deres primære eksportmarked i Mexico i kølvandet på de mange stramninger, som Obama administrationen havde lavet langs den fælles grænse. I praksis betød det en intensiveret jagt på alt levende i træerne, som ikke burde være der, hvilket selvsagt stiller større krav til rystning og pakning af de meget tætte amerikanske træer.

De største amerikanske producenter var af visse supermarkeds kæder blevet mødt med krav om at overtage lagerrisikoen i et "pay per scan" koncept. Ideen er, at kædebutikken stiller krav om sammensætning af træerne (arter og højder mv.), dato for hvornår træerne skal være tilgængelige i butikkerne samt krav om, at der jo ikke må løbes tør for træer i sæsonen. Til gengæld får producenten en god eksponering i/ved butikken, en lidt højere pris og dagsaktuelle omsætnings-

Foto 10 Gary Chastagner i sit laboratorium, hvor der foregår banebrydende forskning inden for nåletræers efter høst kvalitet.

tal for juletræssalget – noget man så kan bruge i planlægningen af høster/leverancer til den pågældende kæde.

Konceptet er også kendt i Europa og blandt danske grossister/producenter, og her fremføres også den fordel, at reklamationer ofte bliver mindre/mere reelle, når kæden

ikke hænger på lagerrisikoen. De amerikanske dyrkere fra Noble Mountain og Silver Mountain fremførte samstemmende, at de endnu ikke havde fået en (god) forretning ud af dette koncept, og gjorde det klart, at man skulle være opmærksom på, at nogle kæder kunne finde på at engagere flere leverandører under

PETER SCHJØTT'S Planteskole

Planter til: Pyntegrønt & juletræer, skov, læ & vildt

Se fremtidens
fordele på
www.planteskole.dk

Det er nu tid til at bestille Nordmannsgran
i Jiffy til levering august/september 2010

Hedegårdvej 5, 7361 Ejstrupholm, tlf. 75 77 25 52, fax 75 77 31 34, E-mail: p.s@planteskole.dk

køring og palletering.

Foto 11 Gary Chastagner ved et af de "telte", som bliver brugt i forsøgene med at finde en løsning på problemerne med "røde nåle".

Foto 12 Phytophthora forsøg med de døde træer: De mest modtagelige var *A. magnifica* og *A. nobilis*, hvor henholdsvis 70% og 60% af træerne døde, frasergran og langnålet ædelgran (*concolor*) blev også ramt (henholdsvis 23% og 30% døde), mens nordmannsgran, bornmuelleriana, grandis samt et par andre havde under 5% døde træer. Resten lå imellem frasergran og nordmannsgran, f.eks. alm. ædelgran (ca. 10% døde).

dette koncept – og i disse situationer kunne det ofte være konkurrentens træer, som blev solgt først. Transportafstande fra producenten til kæderne er også vigtig for rentabiliteten i konceptet, for store afstande og/eller meget spredte kædebutikker belaster økonomien voldsomt.

Plastiktræer kontra ægte træer

Den altoverskyggende bekymring blandt de amerikanske juletræsproducenter er dog den store markedsandel, som plastiktræerne har tilkæmpet sig over de sidste par år, hvor der har været mangel på "real trees". I dag udgør plastiktræerne således over halvdelen af de solgte træer, og markedsandelen er tiltagende takket være en meget aggressiv markedsføring – hvem ville f.eks. gætte på, at denne webadresse: www.christmastreeassociation.org tilhører lobbyindustrien omkring plastiktræer? Faktisk har markedsføringen af plastiktræet indtil nu været så vellykket, at knapt halvdelen af alle amerikanere mener, at plastiktræet er bedre for miljøet end et "real tree". Mens de amerikanske producenter venter på en forløsende videnskabelig rapport, som entydigt fastslår det modsatte, prøver man i markedsføringsarbejdet at slå på betydningen af lokale arbejdspladser og lokal værdiskabelse ved juletræsproduktionen, mens plastiktræerne kun generer værdi i Kina. Dette i kombination med budskabet om, at man bringer "et stykke natur ind i stuen" ved at bruge ægte træer, har resulteret i en vis succes i den forgangne sæson.

Set udefra og med danske briller kan man ikke undgå at tænke på, at producenterne selv, gennem fremstillingen af et meget ensartet produkt (tætte kegleklippede træer uanset art), helt eller delvist har gjort det nemmere for plastiktræproducenterne at få fodfæste og udvide markedet ud fra devisen om, at når alle træer alligevel ser ens ud, så kan man jo ikke se, om det er af plastik. En sen

FOX MOTORI RYGSPRØJTER

Batteri drevne Til udbringning af:

- Ukrudts- & insektmidler
- Topskudsregulering af juletræer
- Omrøring i tanken
- Op til 8 timer på en opladning

(Pris fra: 1695,- ex. moms)

K.S. Jeppesen Tlf/Fax: 86 99 55 21 Bil: 40 52 55 21
www.ks-jeppesen.dk

Foto 13 og 14 Holiday Tree Farm (t.v.), hvor der satses på stordrift i intensivproduktion med afsætning på hele kontinentet og Sunrise Tree Farm ved Betty Malone (t.h.), hvor der dyrkes økologisk og satses på lokal afsætning.

erkendelse af, at leveringsmåden af ægte træer skal være lige så let for kæderne/af-tagerne som for plastiktræerne (dvs. levering på f.eks. paller), bidrager heller ikke positivt til udbredelsen af ægte træer.

”PAF-ordning” undervejs

Set i lyset af et stigende udbud af ægte juletræer og erkendelsen af, at ”real tree” industrien er ”plastic” industrien underlegen på markedsføringsressourcer, har man iværksat et arbejde med det formål at lave en fond, som skal fremme afsætningen af ægte træer. Fonden bliver statsstyret, men vil udelukkende få bidrag fra dyrkerne. Man regner med, at hver amerikansk juletræsproducent (alle stater) skal betale 0,15 \$ pr. træ. Undtaget bliver små dyrkere med mindre end 10 acre (ca. 5 ha) eller en årlig omsætning på under 500 træer. Pengene vil gå til et bemandet sekretariat, som også vil stå for opkrævning og kontrol med indbetalingerne. Der vil blive udpeget en bestyrelse på 12 (ud)valgte medlemmer fra hele landet, og pengene deles ud til forskning (10 %), markedsføring (mod plastiktræerne ca. 70 %) og en tilbageføring af midler til de indbetalende stater (til egen disponering, ca. 10 %) – resten går til administration. Ordningen kører med en 3-årig testperiode, hvorefter den skal evalueres og eventuelt gøres permanent.

Set i lyset af nedlæggelsen af PAF i Danmark og den deraf afledte debat om behovet for en samlet (dyrker) finansieringen af forskningen er det tankevækkende, at de ultra liberale amerikanere har fundet det formålstjenstligt at pulje indsatsen,

Til juletræsældning

Brug den blå maskine – skån dit helbred og bevar dit humør!

- Sparer dig for at stå på hovedet under arbejdet.
- Sparer dine lunger for en masse udstødningsgas.
- Du kan ikke komme til skade ved fældeprocessen.
- Let at bruge – fælder op til 400 træer i timen ved normalt tempo.
- Klipper træer op til 15 cm Ø afhængig af frostgrader.
- Robust og driftssikker – arbejder ved hydraulik.
- Klipper helt ved jorden – kniven tåler jord og sten. Skal ikke files.
- Med hydraulisk træk på hjulene.
- Kræver ikke besværligt sikkerhedsstøj.
- 4-takts Honda motor 5,5 hk – ren udstødning og god lyd-dæmpning.
- Minimale omkostninger til drift og vedligeholdelse.
- Snild og handy – nem at komme rundt med.
- Glade brugere har i år 2009 fældet ca. 8 millioner træer med vore maskiner.
- Miljøet spares nu årligt for ca. 1 tons savkædeolie pr. høstdag.

Efter fældning af ca. 10.000 træer har du tjent maskinen ind ved sparet arbejds-løn og ved at sælge den stub du plejer at lade sidde i jorden – og med dit helbred i god behold!

Kom og prøv – lån en video – se vores hjemmeside

Fremstilling og salg:

JØRGEN JENSEN

Sønderbyen 1 . 9510 Arden . Tlf. 98 56 12 89
www.nordmanniana.dk

Vær god ved miljøet og tegnebogen

Få skærmsprøjtet med Roundup og lagt gødning ud samtidig med 3-rækket Portaltraktor.

Vi udfører stadig professionel bundklipping af juletræerne.

Poul Nicholaisen

p.nicholaisen@profibermail.dk

tlf. 75684080 / 20424080

og det på en måde, som er meget lig den PAF ordning, som har kørt i Danmark gennem mange år.

Bæredygtighed

Bæredygtig juletræsproduktion kan have mange betydninger. På en af ekskursionerne besøgte vi en meget stor juletræsproducent med arealer, som har været

Foto 15 Nobilis i sit naturlige udbredelsesområde med Mount St. Helens i baggrunden. Bemærk stejleheden på mange af arealerne, som blev udbudt i selvklip licitationer. På de stejleste steder skulle grøntet flyves ud med helikopter – det gav en lille prisreduktion for opkøberne.

brugt til juletræsdyrkning i mere end 50 år. Et imponerende foretagende med høj grad af kulturforberedelse, renholdelse, gødsning, formklipping og fokus på maksimum produktivitet. Diskussionen drejede sig om, hvordan man opretholder en fortsat effektiv produktion af høj kvalitet. Modsætningen lå næsten rundt om hjørnet, hvor et ægtepar drev en mindre farm med fokus på økologiske metoder til langsigtet jordforbedring, lokal afsætning af juletræer kombineret med rundvisninger og andre markedsføringstiltag, ikke mindst rettet mod børn og deres forældre.

Nobilis selvklip

Der blev også tid til at besøge nogle af de naturskønne områder, herunder Mount

St. Helens, hvor vi tog en anden vej end normale turister og endte oppe ved bagsiden af vulkanen. Selvom ødelæggelserne var mindre her end på den side, som eksploderede i 1981, kunne man stadig se virkningen af de enorme kræfter, der nedlagde store skovarealer med bl.a. nobilis.

På vejen op havde vi anledning til at høre om udfordringen med at høste klippegrønt i de naturlige skovbevoksninger, hvor prisdannelse på de udbudte arealer afhang af træhøjde, tilgængelighed/stejlhed og kvaliteten på grenene. Bortset fra træarten (nobilis) var der ingen af de arealer, som Mark Savage fremviste, der mindede om danske klippegrøntbevoksninger (foto 15). Der var således ingen spor, og der var ikke lavet nogen form for dyrkningsmæssige tiltag – alligevel blev klippegrøntet udbudt til priser omkring 0,80 \$/kg for selvklip (ca. 4,50 DKK).

